

Криstopчук Т. Є.

кандидат педагогічних наук

Рівненський інститут післядипломної педагогічної освіти

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ У ФІНЛЯНДСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

У статті розглядаються проблеми підготовки педагогічних кадрів у країнах Європейського Союзу, зокрема, у Фінляндській Республіці.

Ключові слова: система освіти, особливості педагогічної освіти, педагогічні кадри, професійний розвиток

Основна мета освітньої політики Фінляндії полягає в наданні громадянам рівних можливостей у здобутті освіти незалежно від віку, місця проживання, майнового стану, статі або рідної мови. Фінська система освіти ставить за мету забезпечення достатньо високого рівня навчальних досягнень та обізнаності всього населення. Принцип навчання упродовж життя – можливість вчитися в будь-якому віці – охоплює всі ступені освіти, з початкового навчання до освіти дорослих [2, 5].

Фінська шкільна система фактично не має дитячих садків, але дошкільне навчання проводиться у школах і в денних центрах. Дошкільне навчання – це освіта за рік до того, як діти починають відвідувати загальноосвітню школу. Мета полягає в тому, щоби підсилити дитячу здатність до навчання. На практиці дітям викладають нові предмети та прищеплюють нові навички через гру. У Фінляндії існує закон, який вимагає, щоби усі муніципалітети забезпечили безкоштовне дошкільне навчання всім дітям у віці шести років, але участь у такому навчанні є добровільною. Більшість шестирічних дітей тепер відвідують центри денної опіки (дитячі садки) чи невеликі сімейні групи денного піклування у приватних будинках, які працюють за розумну оплату залежно від доходів батьків. Усі шестирічки отримали право на безкоштовне навчання з 2001 року. Кожен місцевий управлінський орган може вирішувати питання організації дошкільного навчання у школах, дитсадках чи приватних будинках згідно з Актом про дитячу денну опіку (1973) або в інших підпорядкованих для цього установах. У 2003 році 98 % шестирічок відвідували заклади дошкільної освіти [2].

Мета фінської дошкільної освіти визначається можливостями розвитку та навчальним потенціалом кожної дитини індивідуально, з одного боку, та потребами суспільства, з іншого. Тому серед завдань дошкільної освіти визначаються такі: необхідність підсилення дитячої позитивної самооцінки; засвоєння базових знань, вмінь та навичок з різних галузей відповідно до їх віку та потреб; важливість гри у процесі навчання, що розвиває розуміння важливості рівноправних груп у навчанні, вміння вирішувати нові навчальні проблеми сміливо і творчо; вміння дітей дотримуватись правил співіснування та передавати їх іншим, засвоювати норми суспільства і розуміти їх важливість як частини щоденного життя, вміння контролювати себе краще та боротися зі щоденними ситуаціями, розуміти рівність і сприймати різноманітність людей; розвиток дитячої мовознавчої та культурної

особистості, можливості виражати себе по-різному; ознайомлення з різними видами мистецтва, місцевими та загальнокультурними традиціями; розвиток інтересу до природи, відповідальності за природу та створене людьми середовище [2].

Дошкільна освіта у Фінляндії базується на інтеграції. Зміст інтегративної освіти забезпечується темами, пов'язаними зі сферою дитячого життя, з одного боку, та змісту дитячих поглядів на світ, з іншого. Цілі інтегративної освіти визнані суспільством, у якому живуть діти [2].

Сучасні закони про дошкільну підготовку датуються 1998 роком, коли було прийняте рішення про створення і розширення дитячих дошкільних відділень у складі загальноосвітніх шкіл. Перебування дітей в них взяла на себе держава, а не сім'я. Переважала підготовка у відокремлених дитячих садках, які працювали з дітьми широкого вікового діапазону від народження і до 6 років у дворезимовому перебуванні вихованців – частину дня (4 години) або повний день (10 годин). До роботи з дітьми допускалися лише спеціалісти з професійними дипломами [5, 6].

Обов'язкова освіта (Basic Education) розпочинається для всіх дітей з 7 років і поділяється на два ступені: нижній (шестирічний), який можна назвати "початковою школою"; верхній (трирічний) – основна школа чи "молодша середня школа" [5, 6].

Особливістю системи обов'язкової освіти Фінляндії є надання законодавством муніципалітетам права організувати додатковий – десятий рік з 1100 навчальними годинами (тривалість кожної – 45 хвилин) для молоді, яка хоче навчатися за власним бажанням. До того ж реформування шкільної системи розширило право шкіл застосовувати предмети за вибором [5, 6].

Програма базової середньої освіти складається згідно з національною програмою для загальноосвітніх шкіл для учнів старших класів. Кожен курс навчання є вирішальним у навчальній та освітній роботі курсу середніх шкіл. Спираючись на курс навчання, кожна загальноосвітня школа складає річний план для фактичної організації освіти на рік. Кожен учень готує свій індивідуальний план роботи на базі курсу навчання для середньої школи та річного плану. Курс навчання повинен складатися таким чином, щоби брати до уваги вплив оточення, компетентність, винахідливість. Завдяки практичному співробітництву зі знавцями різних галузей зростають інтенсивність та автентичність предметів навчання. Важливість цього курсу особливо затверджується для фінської, шведської та саомської мов, а також, якщо необхідно, для інших мов теж [2].

Після загальноосвітньої школи учні роблять важливий вибір: продовжувати загальноосвітнє навчання в гімназії або ж іти у профтехучилище для базової професійної підготовки. Після основної школи "дев'ятирічки" близько 60-ти відсотків дітей у Фінляндії йдуть у ліцеї (навчання триває три роки, і навантаження на порядок вище, ніж в основній школі), інших 40 відсотків – у професійні коледжі, куди, як правило, залучають усіх бажаючих. Навчання в коледжах триває три роки [2].

Після закінчення обов'язкової школи переважна більшість підлітків продовжує освіту в навчальних закладах системи середньої освіти – гімназіях (3, зрідка 4 роки) або профтехучилищах (2-4 роки). Навчання тут здійснюється у формі 38-годинних "курсів" (модулів). Для виконання програми необхідно скласти принаймні 75 модулів. Старша середня школа "не поділяється на класи" – учні мають право вибору розкладу навчання, кількості і змісту навчальних курсів та ін.

Практично не існують обмеження щодо вибору учнями головної мови навчання – в окремих групах за їх бажанням можливі різноманітні варіанти – від офіційних мов (фінської і шведської) аж до англійської чи російської [5, 6].

Післясередня освіта Фінляндії досить складна і має університетський та неуніверситетський сектори. В університетський сектор входять 10 багатопрофільних університетів, 3 політехнічних, 3 економічні вищі школи, а також 4 академії мистецтв. Всі з названих закладів ведуть наукові дослідження і присуджують докторські дипломи. Легко порахувати, що у Фінляндії один університет припадає на 0,5 млн. мешканців. Неуніверситетський сектор післясередньої освіти Фінляндії серйозно перебудовується з метою підвищення ефективності та якості навчання. Всю цю групу часто називали "професійні інститути" (чи "коледжі"), але рівень навчання в них дуже поступався вимогам вищої освіти. Їхнім випускникам доводилося розпочинати університетські програми з першого курсу. Для виправлення цього недоліку міністерство освіти планує перетворити профінститути на вищі заклади типу тих, які існують у Німеччині чи Нідерландах [5, 6].

Вища освіта поділяється на два типи навчання: політехнічне, університетське. Політехнічна освіта є більш орієнтованою на практику, підготовку професіоналів для посад, що вимагають високої майстерності і знань, тоді як університетська освіта, як правило, орієнтована на дослідницьку роботу і забезпечує навчання на основі цього. Одержання найнижчих вчених ступенів (звичайно, їх називають *kandidaatti*) вимагає 120 кредитів, і, звичайно, навчання триває 3 роки; отримання більш високих вчених ступенів (звичайно, їх називають *masteri*) вимагає вже 160-180 кредитів, що означає 5 років денного навчання. Університети також надають ступінь, який одержують випускники університету (*lisensiaatti/* ліценціат). Цікавою особливістю фінської вищої освіти є система "літніх університетів" (21 по всій країні), де найздібніші зі студентів можуть добирати кредити і пришвидшити закінчення навчання у закладі. З часу введення неуніверситетського сектора у вищій освіті в 1990-у році всі вищі технічні навчальні заклади поступово були перетворені в політехнічні. Вчений ступінь в такому навчальному закладі вимагає 140-180 кредитів залежно від галузі навчання, і повний курс навчання складає від 3,5 до 4,5 років. Навчальні заняття включають основні і професійні, додаткові заняття і практичну роботу з метою розвитку професійних навиків, а крім того, ще і науково-дослідний проект. Ступені можна отримати в таких галузях: природні ресурси, технології і комунікації, бізнес і управління, туризм, постачання і управління, охорона здоров'я і система соціального забезпечення, культура і гуманітарні науки, і освіта [5, 6].

Відмінними рисами фінської системи освіти є [2]:

потужний внутрішній зв'язок сегментів освіти: дитячі садки інтегровані у школи, школи – тісно пов'язані з вищими навчальними закладами, вищі навчальні заклади – орієнтовані на роботу зі школами і беруть посильну участь у підвищенні якості шкільного навчання. Такий зв'язок забезпечує процес безперервної освіти, а також вимогу "перехідних містків" від одного освітнього ступеня до іншого;

пріоритетність рівності освітніх можливостей і пов'язана із цим слабка внутрішня диференціація. Система освіти служить інструментом соціального вирівнювання: територіального (розташування шкіл і вищих навчальних закладів), змістовного (заборона на диференціацію класів у середній школі), культурного

(політика "освіта – спільнота культур", що проводиться відносно етнічних груп фінської півночі), інституційного ("вирівнювання" відмінностей між інститутами вищої освіти, усунення відмінностей між школами), економічного (відсутність плати за навчання);

підвищення "соціальної відповідальності" вищих навчальних закладів, зведене у ранг пріоритету національної освітньої політики і, як наслідок, тісна взаємодія інститутів освіти з місцевим співтовариством, представленим різними соціальними групами. Це забезпечує сприятливі умови функціонування системи освіти (високий статус учителя, підтримка громадськості, система опікунських рад);

розширення кількості контролюючих органів і традиційного директивного стилю управління, що зумовлює слабку інституційну автономію фінських навчальних закладів;

високий мобілізаційний потенціал системи освіти, пов'язаний з низьким ступенем автономії фінських вищих навчальних закладів та їх нечисленністю.

Виховання педагогічних кадрів організовується та інспектується Міністерством освіти Фінляндії і здійснюється на університетському рівні [3, с. 65].

Повага та високий статус вчителів у Фінляндії відображають високу якість їх педагогічної підготовки. Якість освіти регулюється двома основними інструментами: національним основним навчальним планом і національною школою інспекції [4, с. 125].

Законодавство забезпечує високий рівень свободи вчителів у виборі методів викладання і донесення учням інформації, засобів поточного педагогічного оцінювання тощо. Демократизм підходів демонструє той факт, що законодавство дозволяє кількісне оцінювання якості знань і здобутків учнів, якщо йдеться про: обов'язкові дисципліни, за винятком фізкультури і тих занять, де обсяг становить один модуль; психологію з обсягом занять два кредити і більше; іноземні мови за вибором (обсяг занять становить, принаймні, три кредити) [4, с. 125].

Національний основний навчальний план є лише каркасом, а не планом-зразком, залишаючи для вчителів право вибору підручників, навчального матеріалу, власних уроків. У деяких школах процес розробки навчальних програм здійснюється спільними групами вчителів, в той час, як у невеликих школах відповідальність в основному покладається на кожного вчителя [4, с. 127].

Після закінчення середньої школи перспективні вчителі початкової і середньої школи вступають до *Seminarium* (коледжу), де упродовж двох або трьох років здобувають практичну підготовку. Така модель підготовки навряд чи є унікальною для Фінляндії. Її передумовою було те, що поки студенти мають міцний фундамент знань, вони можуть досить швидко вивчити педагогіку, дисципліни, що вивчають розвиток дитини, набути навичок класного керівника, щоб упродовж 2-3 років стати професійними вчителями. Критерії прийому у *Seminarium* не такі високі, як у вищих навчальних закладах. Зміни у розвитку педагогічної освіти, що стосуються підготовки як вчителя у коледжі, так і в університеті, зумовили необхідність отримання ступеня магістра навіть для вчителів початкової школи [4, с. 126].

Вчителі-предметники (у другому 9-річному циклі загальноосвітньої школи) повинні здобути диплом про закінчення навчання в університеті, а також свідоцтво педагогічної підготовки, яке можна здобути під час спеціального навчання на студіях

або по їх закінченні [3, с. 77].

Процес професійної підготовки вчителів середніх шкіл проводиться в спеціальних інститутах і диференційований відповідно до фаху. Дидактично-педагогічне навчання охоплює 40 модулів, до складу яких входять загальні предмети, педагогічні і педагогічна практика. Вчителі, що навчають дорослих, розвивають свою педагогічну майстерність в спеціальних інститутах [3, с. 80].

Викладацький штат університетів формується таким чином, що приблизно одна третина викладачів працює постійно на основі контракту та отримує фіксовану заробітну плату, а з двома третинами викладачів укладаються тимчасові контракти на один або три роки. У кожного викладача є план роботи, причому 45% робочого часу відведено на наукову роботу. Ці плани та робота після їхнього виконання розглядається на вченій раді факультетів. Робота викладача може включати в себе тільки наукову діяльність або наукову та викладацьку роботу – це визначається вченою радою факультету. Усі види робіт відображаються в індивідуальному плані роботи викладача. На рівні університету існує конкурс на викладацьку посаду. Університети зацікавлені у тому, щоб у них працювали тільки найкращі викладачі, які спроможні підготувати спеціалістів найвищого рівня. Враховуючи те, що підготовка бакалаврів фінансується мінімально, навчальному закладу потрібно набирати магістрів та докторантів. Але, якщо бакалаври слабо підготовлені, то немає й докторантів. Все це призводить до зменшення фінансування з боку держави. Якщо у вищому навчальному закладі немає потужних магістрів та докторів, то автоматично зникають замовлення на наукові розробки, тобто зовнішнє фінансування. Ці важелі стимулюють вищі навчальні заклади приймати на викладацьку роботу тільки найкращих спеціалістів [1, с. 23-24].

Варто звернути увагу на те, що фінські учні шкіл мають значно меншу кількість годин для навчання, ніж учні будь-якої країни Європи. Це означає, що фінські вчителі мають менше педагогічне навантаження, ніж їх колеги. У молодших класах середньої школи, наприклад, педагогічне навантаження вчителя Фінляндії на рік становить близько 600 годин, а вчителя США – 1080 годин. Навантаження вчителя змінюється залежно підрівня його освіти. Тим не менше, кількість навчальних годин, як правило, менше, ніж в багатьох інших країнах Європейського Союзу [4, с. 127].

Щодо професійного розвитку вчителя Фінляндії, то варто наголосити на тому, що всі вчителі перебувають у різних умовах. Це значною мірою пояснюється тим, що фінські школи фінансуються на муніципальному рівні, а муніципальна влада по-різному визначає ступінь важливості професійного розвитку вчителя. Обов'язковим є фінансування трьох днів на рік обов'язкового професійного розвитку вчителя, хоча деякі муніципалітети здійснюють фінансування у декілька разів більше. Деякі великі муніципалітети здійснюють організацію загального професійного розвитку вчителів, об'єднуючи значну кількість шкіл, в той час як інші дозволяють кожній школі розробляти власну програму професійного розвитку. Варто наголосити на тому, що система безперервної освіти та підвищення кваліфікації вчителів не зовсім досконала. Наприклад, організація підвищення кваліфікації вчителів однієї частини Фінляндії відрізняється від іншої або ж кращу підтримку для продовження освіти мають вчителі професійно-технічних училищ, а не вчителі початкових класів. Саме тому у 2010 році Міністерством освіти Фінляндії було виділено 20 млн. євро для підтримки

національної програми забезпечення справедливого доступу до професійного розвитку, розроблену міністерством, об'єднаннями та іншими партнерами освітньої галузі [4, с. 127-130].

Таким чином, педагогічна освіта у Фінляндії характеризується такими особливостями: 1) кандидати на посаду вчителя зобов'язані не тільки ознайомитися із базовими знаннями із педагогіки та психології, але написати та захистити науково-обґрунтовану дисертацію на ступінь магістра. Вчителі старших класів, зазвичай, обирають тему роботи зі своєї предметної галузі, вчителі початкових класів вивчають деякі аспекти педагогіки; 2) значна увага приділяється розвитку знань педагогічного змісту; 3) організація практичних навчань для фінських вчителів щодо діагностики знань учнів, які мають труднощі у навчанні та їх адаптація до навчально-виховного процесу в школі; 4) проходження інструктажу щодо роботи з дітьми з різними освітніми потребами і стилем навчання.

Література:

1. Здійснення процедур акредитації, ліцензування та рейтингування вищих навчальних закладів України з використанням онтологічного підходу. Навчально-методичний посібник / Укладачі: В.Д.Шинкарук, М.В.Михайліченко, М.Ф.Бондаренко, Н.С. Лєсна, Н.В. Рябова, М.В.Климова, Н.О. Волошина, В.Б. Репка, Г.А. Воскобойникова. – Харків: ХНУРЕ, 2008. – 112 с.
2. Система освіти Фінляндії [Електронний ресурс]. – Режим доступу 23.12.12: <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-237ceff50c1bc/list-b407a47b26>. – Назва з екрана.
3. Dziewulak Dobromir. Systemy szkolne Unii Europejskiej. – Wyd. 3 popr. i uzup. – Warszawa : Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 1997. – 166, [2] s. : rys. ; 21 cm. – Bibliogr. s. 161–166.
4. Finland: Slow and Steady Reform for Consistently High Results. – OECD, 2010. – 135 s. [Електронний ресурс]. – Режим доступу 01.12.12: <https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:WfyAU2F02hAJ:www.oecd.org/datao>. – Назва з екрана.
5. http://osvita.ua/school/school_today/1300
6. <http://www.ed.net.ua>